

Esad Kurtović, **Vlasi Bobani**. Sarajevo: Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije, 2012, strani 162.

V preteklosti je bilo veliko zanimanja za preteklost vlahov in za njihovo vlogo v vsakdanjem življenju na Balkanskem polotoku. V Sarajevu sta bila organizirana dva odmevna simpozija. Na prvem, ki je trajal od 24. do 25. novembra 1961 v organizaciji Naučnog društva BiH, so razpravljali o srednjeveškem katunu.¹ Od 13. do 16. novembra 1973 pa je bil organiziran mednarodni simpozij “Vlasi u XV i XVI vijeku”. Organiziral ga je Centar za balkanska ispitivanja pri Akademiji nauka i umjetnosti BiH.² Največ pozornosti so razpravljalci posvetili družbenemu položaju vlahov v srednjeveških balkanskih državah in v obdobju turške vladavine.

Esad Kurtović, danes vodilni medievist na sarajevski univerzi, si je zadal nalogo, da na podlagi arhivskega gradiva predstavi vlaho Bobane v obdobju od 14. do konca 15. stoletja. Pri tem se je oprl na doslej neobjavljeno arhivsko gradivo bogatega Dubrovniškega arhiva. Pregledal je različne arhivske serije, kot so: *Debita notariae*, *Diversa notariae*, *Diversa cancelariae*, *Lamenta de foris*, *Lamenti politici*, *Liber dotium*, *Liber maleficiorum*. Kljub podrobnemu pregledu navedenih knjig posameznih arhivskih serij avtor poudarja, da gre za zelo fragmentarne podatke, kateri ne omogočajo celovitega pregleda delovanja vlahov Bobanov. Poleg dubrovniškega gradiva opozarja na nagrobni napis na stečku iz naselja Žakovo v Popovu, ki je bil sicer najden v fragmentih, vendar se do danes ni ohranil. Njegova objava je vseeno omogočila avtorju razrešiti sorodstveno povezavo oseb, ki se na njem omenjajo. Tekst na stečku se glasi: “*A se leži D(o) brilo Boban i brat mu Viganj sin Ivanišem. I ovo legosmo na soi baštinoi.*” Doslej so razlagali, da

¹ Simpozij o srednjovjekovnom katunu, Sarajevo: Naučno društvo BiH, 1963, (Pos. izdanja, knj. II, Odjeljenje istorijskih–filoloških nauka, knj. 1; na njem so sodelovali: M. S. Filipović, J. F. Trifunovski, D. Kovačević, B. Đurđev)

² Međunarodni simpozij Vlasi u XV i XVI vijeku, Sarajevo: Centar za balkanska ispitivanja kod Akademije nauka i umjetnosti BiH, 1973; na njem je sodelovalo 14 udeležencev iz domala vseh jugoslovanskih znanstvenih središč, 4 udeleženci iz Romunije, eden pa iz Grčije. Odpadla sta dva referenta. Turški zgodovinar Ömer Lüfti Barkan je najavil temo “Raziskovanje o številu in razporeditvi vlahov v balkanskih deželah,” Branislav Đurđev pa bi nastopil s temo “Odnos katun – knežina – pleme.” (Poročilo o simpoziju glej: Ignacij Voje, *Zgodovinski časopis*, letn. XXVIII, 1974, str. 168–172). Na simpoziju sem sodeloval tudi jaz s temo “Delež hercegovskih vlahov v kreditni trgovini srednjeveškega Dubrovnika.” Čeprav sem v Sarajevo poslal referat. v zborniku ni bil objavljen, zato sem ga objavil v *Zgodovinskem časopisu*, letn. XXXI, št. 4, 1977, str. 465–475.

je Viganj Ivanišev oče. Na podlagi dubrovniškega arhivskega gradiva pa je avtor ugotovil naslednjo sorodstveno povezavo: Dobrilo (v virih se omenja od 1427 do 1469) in njegov brat Viganj (1427-1426) Vukotić, sinova katunara Vukote Nenčića, medtem ko je Ivaniš sin Dobrila Vukotića. S tem je potrjeno, da je omenjeni napis nastal v drugi polovici 15. stoletja.

Ime vlahov Bobanov ni v popolnosti pojasnjeno, kajti beseda ima različen pomen. Brez dvoma pa so ime dobili od starešine rodu, ki je ustanovil osnovni katun, in to naj bi bil neki Boban. Zelo pomemben je poskus Kurtovića, da ugotovi področje, ki so ga zasedali vlahi Bobani. Bobani so bili za razliko od drugih vlahov naseljeni v več naseljih, ki zajemajo širše področje. To področje zajema hriboviti del, ki je omejen na severu z ravnino Popovega polja, na jugu meji na področje Primorja (Nove zemlje) na meji z Dubrovniško republiko, na vzhodu to področje omejuje ozemlje trebinjskega gozda, na zahodu pa sega do linije med naseljem Zavala na Popovu do naselja Slano v Primorju. Starejše ime za to področje je bilo Površ. Pod osmanskimi Turki se za to področje uporablja ime Kneževina Bobani. Seveda pa Bobani niso bili sami na tem teritoriju. Med njimi so bila tudi naselja drugih vlaških skupin. Ohranjeni podatki kažejo, da je bil promet, na katerem bivajo Bobani, zelo intenziven, ker je karavanska pot, ki je potekala po njihovem področju, iz Dubrovnika vodila v notranjost Popovega polja. Ob tej komunikaciji so se pojavljala cestna razbojništva, po tej poti pa so prihajali v notranjost tudi širši civilizacijski in kulturološki tokovi iz Mediterana preko Dubrovnika.

Prve informacije o Bobanih so po raziskavah E. Kurtovića iz konca 14. stoletja. V neki pogodbi iz avgusta 1393 se omenja Dobrilo Radić Bobani. Iz začetka 15. stoletja obstaja še nekaj fragmentarnih podatkov o Bobanih. Sistematično pa lahko sledimo Bobanom, ko se leta 1413 omenja njihov katunar Vukota Nenčić. Njega lahko srečamo tudi kasneje v raznih situacijah. Avtor potem v posebnem poglavju podrobneje predstavlja najpomembnejše rodbine med vlahi Bobani in njihove rodbinske povezave. Med njimi izpostavi Dobriloviće kot tretjo generacijo naslednikov Vukota Nenčića.

Avtorja tudi zanima, kdo so bili senjorji vlahov Bobanov. Vlahi Bobani so bili vazali plemiške rodbine Nikolićev, pozneje pa rodbine Kosač, in sicer vojvoda Sandalja Hranića, njegovega naslednika hercega Stjepana Vukčića in hercegovoga sina Vladislava. Po letu 1465 so postali vazali osmanskih Turkov. Njihove vazalne obveznosti niso znane.

Posebej obdela E. Kurtović gospodarsko udejstvovanje vlahov Bobanov. Osnovna gospodarska panoga je bila brez dvoma živinoreja. To je omogočalo področje, ki so ga Bobani zasedali. Gojili so konje, osle, ovce in koze. Živina je predstavljala osnovno delovno silo, vir prehrane (meso, mleko) in material za proizvodnjo oblačil (volna, kože, krzno). Živina in živinorejski proizvodi so bili tudi predmet trgovske izmenjave. Poljedelstvo je, zaradi škrte zemlje, predstavljalo le obrobno dejavnost za pokrivanje osnovnih življenjskih potreb. Zato so morali žito nabavljati v Dubrovniku. Zanimivo je, kot ugotavlja avtor, da tovarništvo pri Bobanih ni bil pogost pojav, kar je bilo sicer značilno za hercegovske vlahi. Pač pa se vlahi Bobani zelo pogosto vključujejo v kreditno trgovino srednjeveškega

Dubrovnika. Na osnovi vpisanih zadolžnic v notarsko knjigo Debita notariae kreditnim pogodbam sledi avtor zelo strnjeno od tridesetih let 15. stoletja (od takrat so namreč skoraj v celoti ohranjene knjige zadolžnic). Brez dvoma so dubrovniški trgovci smatrali Bobane za zanesljive partnerje. Na kredit so dobivali relativno visoke vsote. Iz obrobnihih beležk je tudi razvidno, da so kredite redno vračali. V zadolžnicah se običajno omenja samo vsota zadolžitve, njena vrednost pa je izražena v perperjih ali dukatih. V večini primerov gre za blagovne kredite. To pomeni, da dolžnik vzame na kredit neko določeno trgovsko blago, ki ga po določenem roku poravna z drugim trgovskim blagom. Za čiste denarne kredite je namreč obstajal poseben formular. Avtor navaja več primerov zadolžnic, v katerih se omenja trgovsko blago. Ne morem pa se strinjati z avtorjem, ki navaja, da se je Ivan Dobrilović Boban skupaj z Radosavom Hrvatinićem leta 1485 zadolžil pri Miobratu Radetiću za 18 grošev in 22 kosov vlaške raše (grobe ovčje tkanine).³ Na podoben način se zadolžuje Boban Vukac Vukotić. Leta 1479 se obvezuje, da bo poravnal dolg z 20 perperji in 17 lakti bele raše, leta 1484 pa z 21 perperji in 100 lakti bele raše.⁴ V dokaz za mojo razlago bi navedel zadolžnico iz leta 1518 (22. X), ko so se trgovec Radić Vinjević, tkalec Stjepko Rusković, oba iz Dubrovnika, in Radosav Vukosalić Boban iz Prosijeka (de Prosiecho) obvezali, da bodo upniku Radoju Božidaroviću vrnili dolg v vrednosti štirih dukatov (*et in tanta quantitate pellium que vocantur Silegnich*). Iz marginalne beležke je razvidno, da so dolg vrnili 18. II. 1519 (*cassa quia solvit*).⁵ Vlaha Bobani so svoje kredite vračali s produkti, ki so predstavljali njihovo gospodarsko udejstvovanje. Morali so se na veliko ukvarjati s tkanjem vlaške raše (grobo tkana ovčja volna), s katero so Dubrovčani trgovali v Italiji. Prav tako so za pokritje dolga izročali upnikom kože govedi, ovac in koz, ki so jih predelovali in strojili v Dubrovniku. Povsem nemogoče je, da bi vlaha Bobani dobili od dubrovniških trgovcev na kredit rašo ali kože. Prav tako se ne morem strinjati z avtorjevo trditvijo, da so vlaha Bobani nabavljali za Dubrovčane les in ga dovažali v Dubrovnik. Navaja dva primera iz leta 1404. V prvem se je Vukota Nenčić obvezal, da bo preskrbel 20 tovorov rujevine, v drugem pa skupina vlahov Bobanov deset tovorov rujevine.⁶ Rujevina naj bi bila po Kurtoviću les (drvo). Rujevina (lat. *scotanium*) se je pridobivala iz rastlin vrste (lat. *Cotinus cogygoria*), ki je razprostranjena na področju južne Evrope, najdemo jo v toplih listnatih gozdovih kot tudi na odprtih apnenčastih podlagah. V to skupino lahko uvrstimo tudi hrast. Iz teh rastlin so pridelovali surovino – rujevino (*scotanium*), ki so jo uporabljali za strojenje kož. S pridobivanjem te surovine so se očitno ukvarjali vlaha Bobani.

Posebno pozornost usmeri avtor na vključevanje vlahov Bobanov v življenje Dubrovnika. Bobane najde med slugami in pomočniki, ali pa so se hodili učiti obrti

³ obligamus nos dare et solvere...grossos decem et octo et brachia viginti duo rasse vlachiorum..., Deb. not., knj. L, fol. 39v.

⁴ ...dare et solvere...yperperos viginti et brachia XVII rase albe... Deb. not., knj. XLVII, fol. 78v); ...dare et solvere...yperperos viginti unum in pecunia numerate et brachia centum rasse albe..., Deb. not., knj. XLIX, fol. 127.

⁵ Deb. not., knj. LXXXIII, fol. 69.

⁶ Div. canc., knj. XXXV, fol. 125v; ibid., fol. 134v.

kot vajenci k posameznim obrtnikom (čevljarji, zidarji), oziroma so se vključevali v posamezne faze dubrovniške manufakture sukna. Leta 1490 je stopil Radivoj Radosalić Boban v službo za 7 let kot obrezovalec sukna, medtem ko se Boban Ratko omenja kot “grebenar” (česalec volne).

Poseben segment v življenju Bobanov predstavlja cestno razbojništvo. Ta dejavnost naj bi bila pomemben del njihove gospodarske aktivnosti. Bazo podatkov predstavljajo tožbe proti storilcem; takih tožb je Kurtović v Dubrovniškem arhivu, za obdobje 15. stoletja ugotovil preko 100. V teh plenilnih napadih sodelujejo tudi predstavniki glavnih katunskih družin. Avtor nas tudi seznanja s predmeti pridobljenimi pri roparskih napadih, pri čemer prevladuje živina. Najbolj žalostna stran te nasilne dejavnosti pa so t.i. “ropci” iz dubrovniškega zaledja, Zajete ljudi so Bobani prodajali Turkom.

Stik z Dubrovnikom pa je vplival tudi na duhovno rast Bobanov, na kar opozarja avtor v posebnem poglavju, Duhovna nadgradnja se nanaša na elemente jezika in pismenosti, ki je olajšala medsebojno komunikacijo. Sodelovanje v kreditni trgovini in opravljanje finančnih transakcij je zahtevalo poznavanje osnov računstva in pismenosti. Avtor navaja tudi primer iz leta 1446, ko je katunar Miljeu Bogavčić poslal v Dubrovnik pismo, pisano v slovanskem jeziku (littera sclava).

V podkrepitev svojih ugotovitev in izvajanj E. Kurtović v opombah v celoti objavlja tekste virov iz Dubrovniškega arhiva, na katere se sklicuje. Tako knjiga predstavlja tudi objavo virov, ki govorijo o vlahih Bobanih. Prav tako je v prilogi v obliki razpredelnice objavil vse podatke o vlahih Bobanih v roparskih napadih. V rubriki navaja podatke o tožilcih, obtožencih, o predmetih ropov, krajih napadov ter datum dogodka in signaturo vira. Knjigo zaključuje s pregledom uporabljenih virov in literature ter osebnim in krajevnim registrom.

Esad Kurtović je izpolnil enega od zaključkov zadnjega simpozija o vlahih v Sarajevu. Tedaj je bil sprejet sklep, da bi bilo treba izdelati podrobno karto vlaških grupacij. In prav v to smer gre raziskava vlahov Bobanov Esada Kurtovića.

Ignacij Voje